

6. Tillich P. *The Courage to Be*. New Haven: Yale University Press, 1952. 187 p.
7. Frankl V. *Man's Search for Meaning*. Boston: Beacon Press, 1959. 184 p.
8. Ricoeur P. *Oneself as Another*. Chicago: University of Chicago Press, 1992. 360 p.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-578-8-4>

ЛІДЕРСТВО ЯК ПРОЯВ ФІЛОСОФСЬКОЇ ТА СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ В УМОВАХ СУСПІЛЬНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ

Гльоза О. С.

*аспірант кафедри соціальної філософії,
філософії освіти та освітньої політики*

*Український державний університет імені Михайла Драгоманова
м. Київ, Україна*

У сучасному українському суспільстві феномен лідерства набуває особливого значення, оскільки виявляється не лише управлінським чи комунікативним інструментом, а й формою морального вибору. У періоди воєнних і соціальних криз лідерство стає лакмусовим папірцем рівня зрілості суспільства, його ціннісних орієнтирів і здатності до самоорганізації. Як слушно зазначив Валерій Залужний, «головна наша проблема – відсутність лідерства. Це колосальна проблема для ЗСУ» [2]. Дане висловлювання не зводить проблему лідерства суто до військової сфери, а навпаки значно розширяє межі та сфери, які зачіпає ця проблематика, акцентуючи на її універсальному характері – потребі у відповідальних і морально зрілих лідерах.

Так філософський аналіз лідерства дає змогу розглядати його не лише крізь призму ефективності, а й у контексті моральних меж влади. Сучасні дослідження демонструють, що *ефективність лідера не завжди корелює з етичністю його дій*, а його харизма, впевненість і сила можуть як надихати, так і руйнувати [6]. Саме тому актуальним стає філософське осмислення меж, за якими ефективність перестає бути морально виправданою. У цьому сенсі феномен «деструктивного лідерства» виступає своєрідним дзеркалом, у якому відбиваються кризові тенденції сучасної цивілізації.

З огляду на феноменологічний та герменевтичний підходи додатково вдається розкрити глибинну природу лідерства як способу конституювання сенсу через комунікацію. Діалектичний аналіз, у свою чергу, виявляє напругу між двополюсними секторами влади та відповідальності. *Лідер може бути як рушійною силою трансформацій, так і джерелом морального занепаду*, якщо його дії втрачають етичний орієнтир. Ця подвійність була філософськи передбачена ще у творах Ф. Ніцше, який застерігав: «Той, хто бореться з монстрами, має пильнувати, аби самому не стати монстром» [4].

У цьому контексті лідерство постає не лише як управлінська категорія, а як етичний виклик, що вимагає усвідомлення меж влади та відповідальності. Застосування етики відповідальності Макса Вебера [7] та Ганса Йонаса [5] відкриває можливість для нової інтерпретації сучасного лідера, що постає не героєм чи месією, а суб'єктом морального вибору, здатного зберігати людяність навіть у ситуаціях надзвичайного тиску.

Разом з тим, у добу цифровізації та інформаційного перенасичення з'являється новий вимір цього феномену – медіа-лідерство. За допомогою комунікаційних технологій та соціальних мереж формуються образи лідерів-симулякрів, які можуть не відповідати їхній реальній діяльності чи моральним якостям [3]. Як зазначав Ж. Бодрійяр, у сучасному світі «знаки більше не відображають реальність – вони її заміщують» [1]. І заміщені знаки зазвичай є яскравішими, привабливішими та переконливішими, що чудово ілюструє також і політичне та організаційне лідерство. Така медіатизація влади створює небезпечний парадокс: *чим більш переконливим є публічний образ лідера, тим менш очевидною стає його реальна відповідальність перед суспільством*.

Феномен лідерства в умовах війни й глобальної невизначеності потребує не лише соціологічного чи політичного, а передусім філософського осмислення. Саме філософія дає інструменти для розуміння того, що *справжній лідер – це не лише той, хто веде вперед, а й той, хто здатний зупинитися перед межею, де ефективність переходить у деструкцію*. У цьому сенсі проблема лідерства є відображенням фундаментальної моральної дилеми нашого часу – дилеми між владою та відповідальністю.

Література

1. Бодрійяр Ж. Симулякри і симуляція / пер. з фр. В. Ховхун. Київ : Основи, 2004. 230 с.
2. Залужний В. Інтерв'ю для The Economist: The commander-in-chief of Ukraine's armed forces on how to win the war. The Economist, 1 листопада 2023. URL: <https://www.economist.com/by-invitation/2023/>

11/01/the-commander-in-chief-of-ukraines-armed-forces-on-how-to-win-the-war

3. Макінтайр Е. Після чесноти: дослідження з теорії моралі. Київ : Дух і літера, 2002. 438 с.

4. Ніцше Ф. По той бік добра і зла. Київ : Основи, 2001. С. 83.

5. Jonas H. The Imperative of Responsibility: In Search of an Ethics for the Technological Age. Chicago: University of Chicago Press, 1984. 263 p.

6. Kellner D. American Nightmare: Donald Trump, Media Spectacle, and Authoritarian Populism. Rotterdam : Sense Publishers, 2017. 280 p.

7. Weber M. The Theory of Social and Economic Organization. Glencoe, IL: Free Press, 1947. 436 p.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-578-8-5>

ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЕЛІТ І ГРОМАДЯН: ФІЛОСОФІЯ СПРАВЕДЛИВОСТІ В УКРАЇНІ ПІД ЧАС ВІЙНИ

Дмитренко М. Й.

*доктор філософських наук, професор,
професор кафедри соціальних і гуманітарних дисциплін*

*Навчально-науковий інститут цивільного захисту
Національного університету цивільного захисту України
м. Черкаси, Україна*

Війна в Україні оголила глибинні моральні й філософські виміри суспільного буття. Вона стала радикальним випробуванням не лише для держави як політичного інституту, а й для ціннісних основ українського суспільства – для справедливості, гідності, відповідальності. Саме в умовах екзистенційної загрози, коли зникають звичні соціальні опори, постає потреба переосмислення природи відповідальності – як особистої, так і колективної. Особливе значення у цьому процесі має відповідальність еліт – політичних, культурних, духовних – перед громадянами, а також відповідальність самих громадян перед суспільством і державою.

Філософія справедливості завжди була тісно пов'язана з ідеєю відповідальності. Від античних концепцій Платона і Арістотеля до етичних побудов І. Канта, Дж. Ролза чи П. Рікера – справедливість осмислюється як моральний порядок, у якому індивіди визнають